

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Artykuł:

Barciński Florian: Śp. Stanisław Nowakowski

Źródło:

Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny Rok 18 1938 zeszyt 2, strony 491-494

Artykuł udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt.

„Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39«

H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Ogromny dorobek myśli i czynów, który zostawia, zawdzięcza niezwyklej pracowitości i rzadkiej w Polsce umiejętności organizacji pracy, więcej — organizacji życia. Nie tracił nigdy chwili czasu. Gdy aresztowany przez niemieckich okupantów po powrocie do kraju uwięziony był w twierdzy Modlińskiej, wykorzystał tę przymusową bezczynność na opracowanie jednego z tomów swych „Materiałów w sprawie włościańskiej”. Nad „Socjologią wsi” i artykułami w bieżących sprawach agrarnych pracował niemal do ostatnich chwil życia, pomimo sprzeciwu lekarzy.

W ciągu stosunkowo krótkiego okresu 13 lat pracy pedagogicznej potrafił przygotować liczny zastęp młodych ekonomistów rolnych. Wśród uczniów Jego znajdują się nie tylko inżynierowie-rolnicy, ale i doktorzy, docenci, a nawet profesorowie wyższych uczelni. Prof. Grabski potrafił więc zachęcić swą działalnością pedagogiczną do pracy nie tylko zawodowo-rolniczej i ekonomicznej, ale dał swym uczniom i zainteresowania naukowe. Potrafił wlać w nich zapał do pracy, wszechstronność i szerokość horyzontów myśli i przykładem własnym wskazał ideał życia, które cechowała niemal asceza, życia dla Boga i Ojczyzny.

Ze śmiercią prof. Wł. Grabskiego odchodzi jedna z tych wielkich postaci pokolenia przedwojennego, które poświęciły całe swe życie dla Polski i którym zawdzięczamy uzyskanie i utrwalenie naszej niepodległości. *Prof. Cz. Strzeszewski* (Lublin)

2. ŚP. STANISŁAW NOWAKOWSKI

Dnia 10 marca 1938 r. zmarł w Poznaniu po krótkiej chorobie wybitny geograf gospodarczy, profesor Uniwersytetu Poznańskiego, dr Stanisław Nowakowski. Urodzony w r. 1888 w Sosnowce w pobliżu Kamieńca Podolskiego, do gimnazjum uczęszczał nasamprzód w Kamieńcu, a potem w Saradowie, gdzie je ukończył w r. 1907. W tymże roku wstąpił do Kijowskiego Instytutu Handlowego, studiując nauki ekonomiczne i handlowe, zwłaszcza geografię ekonomiczną pod kierunkiem profesora Downar-Zapolskiego. Dzięki wybitnym zdolnościom i wyjątkowej pracowitości zostaje wysłany z ramienia tego Instytutu jeszcze przed ukończeniem studiów w podróż naukową na Daleki Wschód i do Japonii, celem zapoznania się ze stanem rolnictwa krajów wschodnio-azjatyckich i zbadania możliwości nawiązania bliższych stosunków gospodarczych Rosji z Japonią. Rezultatem tej podróży była praca „Rolnictwo współczesnej Japonii”, napisana po rosyjsku i wydana przez Instytut

Handlowy w Kijowie w r. 1913. Na podstawie tej pracy został czynnym członkiem Naukowego Towarzystwa Ekonomicznego w Kijowie. W tymże roku udaje się ponownie do Japonii dla zbadania pewnych zagadnień ekonomicznych, związanych z otwarciem kanału Panamskiego. Zebrawszy ogromny materiał naukowy, napisał obszernie dzieło „Kanał Panamski i jego znaczenie światowe”, wydane w Kijowie w r. 1915. Przeprowadzając w tym dziele analizę wpływów i zmian, jakie ten kanał spowoduje w przyszłym układzie stosunków ekonomicznych i politycznych na Pacyfiku, profesor Nowakowski niezwykle trafnie przewidział narastanie konfliktów pomiędzy Rosją, Stanami Zjednoczonymi i Japonią w walce o supremację na Pacyfiku i wpływy w Chinach. Wkrótce potem odbył trzecią podróż do Japonii i na Formozę, gdzie miał przeprowadzić z polecenia Towarzystwa Antropologicznego w Piotrogradzie specjalne badania antropogeograficzne. W r. 1917 został profesorem nadzwyczajnym geografii gospodarczej w Kijowskim Instytucie Handlowym, ale na stanowisku tym pozostawał zaledwie kilka miesięcy, musiał bowiem z polecenia rządu Kiereńskiego udać się po raz czwarty do Japonii. Zaskoczony przewrotem bolszewickim, do Rosji więcej nie powrócił, lecz wyjechał do Ameryki i osiedlił się na stałe w Chicago. Pierwszy, rosyjski okres działalności naukowej Zmarłego kończy Jego obszerna praca „Japonia a Rosja”, wydana w r. 1918 w Tokio.

Znalazłszy się w Ameryce, prof. Nowakowski uzupełnił swoje studia geograficzne pod kierunkiem takich wybitnych geografów jak Salisbury, Barrows, Gregory i Huntington, po czym, dzięki szeregowi mniejszych prac naukowych, ogłoszonych w języku angielskim, został mianowany profesorem geografii gospodarczej w Clark University w Worcester. Otrzymałszy misję naukową zbadania pod względem geograficzno - gospodarczym krajów słowiańskich, przybywa w r. 1922 po raz pierwszy do Polski i nawiązuje kontakt z Uniwersytetem Poznańskim. W czasie tego pierwszego pobytu w Polsce, zebrał niezmiernie bogatą literaturę do historii geografii w Polsce, którą wywiózł do Stanów Zjednoczonych, gdzie mu posłużyła do urządzenia pierwszej polskiej wystawy geograficznej. W r. 1923 przybywa po raz drugi do Polski z amerykańską misją rządową prof. Mikela, i wówczas to właśnie postanowił osiedlić się na stałe w Poznaniu, gdzie uzyskał katedrę geografii gospodarczej.

Działalność naukową w Polsce rozpoczął, wykładami uniwersyteckimi, od napisania ciekawej rozprawy „Do kogo świat należy?”, po czym przystąpił do opracowania wielkiego dzieła regionalnego „Geografia gospodarcza Polski Zachodniej”, które wydał w latach

1929—1930 w dwóch olbrzymich tomach. Równie bogato wyposażonego w mapy, wykresy i wspaniałe ilustracje dzieła regionalnego z zakresu geografii gospodarczej nie posiada żadna inna dzielnica Polski. W podobny sposób zamierzał prof. Nowakowski opracować monografie wszystkich innych województw, zniechęcony jednakże nieprzewidywanymi trudnościami wydawniczymi, porzucił badania regionalne i zwrócił się ku zagadnieniom teoretycznym.

Pierwszą z tego zakresu była jego rozprawa „Marksizm a geografia gospodarcza”, ogłoszona na łamach „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” w r. 1928. Myśli zawarte w tej rozprawie rozwinął później w swym największym teoretycznym dziele „Geografia jako nauka”, ogłoszonym w latach 1934—1935 w wydawnictwie „Wielka geografia powszechna”. W dziele tym prof. Nowakowski uzasadnia, iż geografia jako nauka całkowicie samodzielna i twórcza może się rozwijać tylko na podłożu filozofii materialistycznej, a jej cele i zadania określa najpełniej materializm dziejowy Marksa. Krytyka polska o dziele tym nie wyraziła dotąd swej opinii, choć wywołało ono za granicą, zwłaszcza w Rosji i Francji znaczne zainteresowanie, wyrażające się w gotowości dokonania przekładu na język rosyjski i francuski.

We wspomnianym wydawnictwie „Wielka geografia powszechna” ukazało się również i ostatnie wielkie dzieło prof. Nowakowskiego „Geografia Z. S. R. R”, do którego materiały zebrał w czasie podróży do Rosji Sowieckiej w lecie 1934 roku.

W ostatnich tygodniach swego życia prof. Nowakowski pracował nad niezwykle ciekawym i aktualnym zagadnieniem walki narodów o kolonie i surowce. W odniesieniu do polskich usiłowań pozyskania terenów kolonialnych, Zmarły ustosunkował się raczej sceptycznie, twierdząc że nie polepszyło by to w niczym naszych trudności gospodarczych, które widział w wadliwościach i sprzecznościach współczesnego ustroju kapitalistycznego, a nie w braku surowców i terenów.

Z „Ruchem Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym” łączyły śp. prof. Nowakowskiego serdeczne więzy współpracy niemal od początku objęcia przez Niego katedry w Poznaniu. W latach 1925 do 1927 jest kierownikiem działu ekonomicznego w „Ruchu”, a do 1931 r. współredaguje ten dział łącznie z prof. Taylorem i prof. Zaleskim.

Jako człowiek śp. prof. Nowakowski był niezwykle uczynnym i odznaczał się wyjątkową dobrocią i szlachetnością charakteru.

Zaznawszy w młodości niedostatku, był szczególnie wrażliwy na troski materialne młodzieży uniwersyteckiej, która znajdowała u niego zawsze pomoc i opiekę.

Dr Florian Barciński (Poznań)

3. AKADEMIA KU CZCI CAPITANTA

Uniwersytet J. Piłsudskiego w Warszawie w dniu 7 marca 1938 uczcił akademią żałobną zmarłego w 1937 r. Henryka Capitant, swego doktora honoris causa i profesora Uniwersytetu Paryskiego. Uroczystość otworzył rektor Antoniewicz, wskazując na wysokie wartości naukowe i moralne znakomitego cywilisty francuskiego. Dziekan Wydziału Prawa prof. Rybarski zwrócił szczególną uwagę na związki zmarłego uczonego z polską wiedzą prawniczą. Capitant żywił głębokie zainteresowanie dla polskiego prawa, szczególnie zaś dla naszych prac kodyfikacyjnych, którym poświęcił obszerną rozprawę, gdzie wysoko ocenił nasze wyniki. W swoich kilkakrotnych podróżach do Polski Capitant zatrzymał się w r. 1928 również i w Uniwersytecie Poznańskim, przemawiając na temat Unifikacji prawnej Alzacji i Lotaryngii z Francją. Podtrzymywał wcześniej nawiązane kontakty z polską myślą prawniczą, czego najważniejszym może wyrazem było stworzenie francuskiej katedry prawa cywilnego na Uniwersytecie Warszawskim, zajmowanej obecnie przez jego ucznia, prof. H. Mazeaud.

Ośrodkiem uroczystości był wykład prof. Lutostańskiego na temat Capitant jako cywilista. Capitant należał do tych, którzy pod koniec XIX w. przełamali panującą w cywilistyce francuskiej szkołę egzegezy. Charakteryzują tę szkołę słowa Bugneta: „Je ne connais pas le Droit civil, je n'enseigne que le Code Napoléon”. Był to wszechwładny w latach 1804 do 1880 kierunek francuskiej nauki prawa prywatnego, który budował na kulcie ustawy, na badaniu historycznym tekstu i zamiaru ustawodawcy, na monopolu prawa pozytywnego. Był to kierunek etatystyczny o tyle, że opierał się na wyłączności prawa stanowionego przez państwo. Wyznawał wiarę, że Kodeks Napoleoński wszystko przewidział i stosuje się do każdej sytuacji. Pod koniec XIX w. przyszła przeciw szkole egzegezy, przeciw jej pozytywizmowi prawniczemu reakcja nowego prądu naukowego pod przewodnictwem czterech wielkich cywilistów: Saileilles'a, Géný'ego, Planiola i Capianta.

Szkoła egzegezy uległa rewolcie faktów przeciw kodeksowi, jak mówił Morin. Capitant odrzucił historyczne badanie zamiaru.